

ПИТАННЯ ЕВТАНАЗІЇ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Зінич С.І.,

*студент IV-го курсу
юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»*

В науковій літературі та пресі дуже часто можна зустріти обговорення питання про право на смерть. В дискусіях стикаються дві протилежні позиції, що визначають, з одного боку необмеженість свободи особистості в вирішенні цих питань, а з іншого – її повну підпорядкованість суспільним та державним інтересам (концепція патерналізму). Сам термін “право на смерть” звучить парадоксально: бо на протязі віків передумовою всіх людських прав було саме фундаментальне, головне з них - право на життя.

Життя людини в Україні визнається найвищою соціальною цінністю. Кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Кожен має право захищати своє життя і здоров’я, життя і здоров’я інших людей від протиправних посягань [1, 27]. Право на життя також гарантується ст. 281 Цивільного кодексу України.

Постає питання: чи є у невиліковно хворої людини право самою розпоряджатися своїм життям, право на евтаназію, саме так у літературі називається навмисне прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань. Цей термін вживається у ст.52 „Основ законодавства України про охорону здоров’я”. Отже його вживання у наукових дослідженнях набуло легального статусу.

Сьогодні питання щодо можливості застосування евтаназії залишається відкритим. У більшості держав світу евтаназія або не передбачена законом, або заборонена ним. Найпершою країною, яка визнала евтаназію, були Нідерланди.

Евтаназія була легалізована в Бельгії в 2002 році. В бельгійських аптеках навіть з’явилися спеціальні прилади для евтаназії. За законом Бельгії евтаназія може бути застосована щодо людини, якій виповнилося 18 років і, яка страждає невиліковним захворюванням [3, 153].

У Фінляндії та Швеції пасивна евтаназія (невжиття лікарем лікувальних заходів щодо невиліковно хворої людини) не вважається протизаконною, проте підставою для її застосування є вільне і свідоме волевиявлення пацієнта, причому аналогічні прохання навіть від найближчих родичів визнаються юридично недійсними.

У ВРУ розглядалося питання евтаназії, але обурення духовенства не дозволило утвердити його. Особисто для мене даний факт є незрозумілим, адже Україна, як ми знаємо – держава світська...

На сьогодні евтаназія в Україні заборонена законом. Про це йдеться у ст.52 „Основ законодавства України про охорону здоров'я”.

Багато хто вважає, що застосування евтаназії, забезпечує право людини на самостійне розпорядження своїм життям, а також гуманність, яка дозволяє не терпіти нестерпні страждання, високої позитивної оцінки заслуговує повага до волі людини, що бажає своїм відходом із життя зняти моральний і фінансовий тягар із близьких людей.

Евтаназією є умисні дії чи бездіяльність медичних працівників, які здійснюються ними за наявності письмово оформленого клопотання пацієнта, який перебуває у стані, коли усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, з дотриманням законодавчо встановлених умов, з метою припинення його фізичних, психологічних і моральних страждань, у результаті яких реалізується право на гідну смерть.

Необхідність вивчення правових проблем евтаназії у ракурсі медичного права обґрунтовується складною природою самої евтаназії, де тісно переплелися питання медицини і права. Цей термін запропонований ще в XVI ст. англійським філософом Ф. Беконом, якому належать слова: "Обов'язок лікаря полягає не тільки у тому, щоб відновлювати здоров'я, але й у тім, щоб полегшити страждання і муки, що спричинені хворобою...". Варто згадати науковий напрям, що розвивається на сьогодні - правову танатологію. О. Старовойтова пропонує визначити "правову танатологію" як галузь правового знання, що вивчає питання визначення смерті, права на смерть, евтаназії, правового регулювання трансплантації органів і тканин людини й інших проблем, безпосередньо пов'язаних із соматичними правами людини. Підвищений інтерес до евтаназії пояснюється як прогресом медицини, що дозволяє тривалий час боротись за життя людини, так і пріоритетним правом людини на життя, під яким розуміють свободу вибору, у тому числі й щодо продовження життя.

Питання евтаназії виходять на перший план у багатьох напрямках медичної діяльності, зокрема при здійсненні трансплантації органів і тканин. Пояснюється це, з одного боку, постійним дефіцитом донорських органів, а з іншого боку - пріоритетним правом людини на життя.

В українському законодавстві, зокрема в Основах законодавства про охорону здоров'я (ч. 3 ст. 52) під евтаназією розуміють навмисне прискорення смерті або умертвіння невиліковного хворого з метою припинення його страждань. У Цивільному кодексі України закріплено заборону задовольняти прохання фізичної особи про припинення її

життя (ч. 4 ст. 281). Основи законодавства Російської Федерації про охорону здоров'я громадян у ст. 45 ("Заборона евтаназії") передбачено, що медичному персоналу забороняється здійснювати евтаназію, тобто задоволення прохання хворого про прискорення його смерті будь-якими діями чи засобами, у тому числі припиненням штучних заходів з підтримання життя. Відповідно до Декларації щодо евтаназії від 1987 року евтаназія є актом умисного переривання життя пацієнта, навіть зроблена на прохання самого пацієнта чи на прохання його близьких родичів, є неетичною. Це не звільняє лікаря від врахування бажання пацієнта, щоб процеси вмирання відбувались природним шляхом у заключній стадії лікування. Лісабонська декларація щодо прав пацієнта від 1981 р. проголошує право пацієнта померти з гідністю.

У науковій літературі зустрічається різноманітна видова класифікація евтаназії.

Так, евтаназію можна класифікувати таким чином: за критерієм способу здійснення евтаназія поділяється на активну (позитивну чи "метод наповненого шприцу"), тобто застосування до невиліковно хворого спеціальних засобів чи інших дій, що тягнуть за собою швидке і безболісне настання смерті та пасивну (негативну чи "метод відкладеного шприцу"), яка означає відмову від заходів, що сприяють підтриманню життя, тобто полягає у припиненні надання спрямованої на продовження життя медичної допомоги, яка прискорює настання природної смерті. Суспільної популярності набув американський патологоанатом Д. Кеворкян, що протягом досить тривалого часу здійснював публічні активні евтаназії важкохворим людям, які звертались з таким проханням. Щодо пасивної евтаназії існує точка зору, що вона дозволена навіть в українському законодавстві. Мова йде про ст. 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я, яка проголошує право пацієнта на відмову від медичного втручання. З цією точкою зору важко погодитися, оскільки право на відмову від медичного втручання - суб'єктивне законне право пацієнта, що може бути реалізоване шляхом відсутності згоди на медичне втручання. У той же час евтаназія - це посягання на індивідуальну свободу однієї людини й обов'язку іншої[3, 151].

За іншим критерієм — за суб'єктом волевиявлення — евтаназію поділяємо на добровільну, тобто застосування до невиліковно хворого лікарських чи інших засобів, що призводить до легкої і спокійної смерті на вимогу хворого, який усвідомлює свої дії і може ними керувати та примусову, яка означає спричинення легкої смерті за допомогою відповідних засобів і дій у невиліковно хворого, але за рішенням членів сім'ї, законних представників чи громадських інститутів[6, 118].

Загалом противники легалізації евтаназії наводять такі аргументи:

- можливість помилкового діагнозу, коли первинно невиліковне захворювання, виявляється, надалі піддається лікуванню;
- гуманність професії лікаря, що зобов'язує останнього продовжувати життя, а не прискорювати прихід смерті;
- дозвіл евтаназії здатний призвести до зловживань з боку медичних працівників;
- право людини на евтаназію, виходячи з визначення, повинно передбачати обов'язок медика сприяти прискоренню смерті.

У той же час аргументи прихильників легалізації евтаназії зводяться до такого:

- це прояв реалізації права людини на життя;
- законодавство дозволяє хворому відмовитись від лікування;
- краще спокійна гідна смерть, ніж важкі, принижуючі страждання, породжені нестерпним болем;
- обмеження прав невиліковно хворих людей у порівнянні з іншими людьми, оскільки останні для зведення "рахунків з життям" можуть зробити самогубство, у той час як невиліковно хворі за станом здоров'я часто позбавлені такої можливості.

З огляду на потенційну можливість легалізації, її прихильники пропонують такі умови проведення евтаназії:

- 1) Неможливість існуючими на сьогодні способами і прийомами медицини вилікувати хворого, полегшити його страждання.
- 2) Усвідомлене, наполегливе, неодноразове прохання хворого про проведення евтаназії.
- 3) Достатнє інформування такого хворого з боку лікуючого лікаря щодо стану здоров'я і наслідків евтаназії.
- 4) Проведення консилиуму фахівців-медиків, за умови одноголосного підтвердження думки про неможливість врятувати або полегшити страждання хворого.
- 5) Інформування родичів хворого.
- 6) Інформування органів прокуратури.

По суті, розглядаючи право людини на евтаназію, можна говорити про право людини на смерть. У правовій літературі зустрічаються думки щодо нормативного закріплення евтаназії. Найбільш аргументованою може вважатися позиція М. Малєйної, яка зазначає: "Видається, що в законі повинна бути дозволена й активна, і пасивна евтаназія. Вищою цінністю є реальне благополуччя людини".

Слід зазначити, що в ряді країн нормативно-правова база містить норми, які дозволяють здійснення пасивної евтаназії. Серед них можна виділити Нідерланди, Північну територію Австралії, штат Орегон у США. Щодо Нідерландів, то слід зазначити, що ця країна вважається піонером упровадження багатьох ліберальних моделей, у тому числі й у галузі медицини.

У даний час, враховуючи зміни менталітету людей, інтеграцію у світове співтовариство, не можна виключати підвищення актуальності і значення питання про законодавче закріплення евтаназії. З цієї причини вважаємо за необхідне на сучасному рівні розвитку медико-правової науки, використовуючи теоретико-правові механізми, визначити ставлення до евтаназії. Існуюча заборона евтаназії, задекларована в Основах законодавства України про охорону здоров'я, не повністю відповідає таким вимогам.

Сьогодні медична технологія дає можливість «продовжити» життя безнадійно хворих, що нерідко на Заході викликає протести й страх родичів пацієнтів перед «машинним існуванням».

На завершення цієї сумної теми слід було б сказати, що евтаназія має проводитися суто добровільно, під ретельним медичним, а то й юридичним контролем. Але водночас варто підкреслити, що цей вимушений захід, якщо вже вирішено до нього вдаватися, має застосовуватися у виключних випадках. І завдання лікарів, перш ніж прийняти рішення про евтаназію, полягає в тому, щоб докласти максимум зусиль, аби переконати пацієнта відмовитися від цього трагічного кроку. Однак у деяких країнах, зокрема у США, вже з'являються лікарі, котрі спеціалізуються на евтаназії. Як приклад можна назвати добре відомого у США доктора Джека Кеворкяна. Це далеко немолодий лікар, за яким уже закріпилося прізвище «Доктор Смерть». Нещодавно його засуджено судом одного з американських штатів за проведення евтаназії в цьому штаті, де вона поки що заборонена. І це попри те, що в сусідньому штаті — дозволено й легалізовано. Ми добре пам'ятаємо, як ще не так давно, у період швидкого розвитку реанімації з використанням нової, досконалішої апаратури, у найтяжких випадках, коли хворий був на межі смерті, і найважливіші життєзабезпечуючі органи вже не діяли, такого хворого підключали до апаратури вентиляції легень і підтримання ознак життя. Бажання врятувати життя було таким великим, що ці підключення, які особливо часто проводились на Заході, тривали іноді по кілька місяців, а то й довше. Та, на жаль, результати їх найчастіше були негативними. У більшості випадків такі хворі перебували вже за межею життя. Навіть родичі іноді просили відключити апаратуру, щоб поховати своїх близьких. Такі милосердні вчинки лікарів зовсім не суперечать евтаназії. Боротьба за життя людини завжди була і буде найважливішим та найгуманнішим принципом медицини, але якщо стосовно якогось конкретного хворого йдеться про евтаназію, тоді повинно бути цілком ясно, що в цьому випадку всі можливості медицини вичерпано. Хворому залишається лише сподіватися, що в останньому проханні йому не відмовлять.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р.// Голос України. – 1996. – 7 серпня.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р.// Офіційний вісник України. – 2003. – №11. – Ст.249.
3. Безаров О.Т. Евтаназія в контексті медичної практики (за результатами соціологічного опитування, проведеного в м. Чернівці) // Буковинський медичний вісник. - 2005. - № 1. -С. 149-154.
4. Булеца С.Б. Право Фізичної особи на життя та здоров'я (порівняльно-правовий аспект). Монографія. - Ужгород: Ліра, 2006.-172 с.
5. Бялик М.А. Хоспис: етичний вибор // Медицинское право и этика. - 2002. - № 3. - С. 48-55.
6. Гришук В.К. Евтаназія: PRO ET CONRA // Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу. - Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка; Університет Ганновер, 2003. -С. 113-121.
7. Громов А.П. Эвтаназия // Судебно-медицинская экспертиза. 1992. -№ 4.- С. 3-6.

Науковий керівник: к.ю.н, доц. Заборовський В.В.